

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 3

@QMI_Instituti

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
3-son
iyun, 2025

June 2025
Volume 3
Number 3

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Овчиников Виктор Николаевич – i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Солодовников Сергей Юревич – i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Сидиров Виктор Александрович - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Шевченко Игорь Викторович - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullayevich - i.f.d., professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Гибадуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт

Войнаш Сергей Александрович Казанский приволжский (федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет при Правительстве РФ

Садриддинов Манучехр Исломиiddинович Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна директор Института исследований международных экономических отношений, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российский университет дружбы народов имени П.Лумумбы

Незамайкин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита Российский государственный гуманитарный университет

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансовый университет при Правительстве РФ

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогов и налогового администрирования факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория управления инновациями, Институт проблем управления Российской академии наук

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория управления инновациями, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich – t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich – i.f.d., professor

Hakimov Obidjon Arzikulovich – i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich -i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazliddin Baxadirovich- i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

June 2025

Volume 3

Number 3

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorini barqaror rivojlantirishning xususiyatlari va elementlari

Raximova Dilorom Sulaymonovna

Characteristics and elements of sustainable development of the food service market

Rakhimova Dilorom Sulaymonovna

Особенности и элементы устойчивого развития рынка общественного питания

Рахимова Дилором Сулаймоновна

Received: June 8, 2025 Revised: June 10, 20254 ■ Accepted: June 20, 2025 ■ Published Online: June 30, 2025

- **Annotatsiya:** Mazkur maqolada umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorining barqaror rivojlantirishni amalga oshirish jarayonini o'rganishda xorijiy hamda mahalliy tadqiqotchilarning barqaror rivojlanish bo'yicha fikrlari yoritilgan. Barqaror rivojlanishning xususiyatlari, barqaror rivojlanishni amalga oshirish bosqichlari, barqaror rivojlanish maqsadlari, barqaror rivojlanish elementlari tahlili kabilar o'rganilgan. Umumiy ovqatlanish korxonalarida barqaror rivojlanishni amalga oshirish jarayonini o'rganish asosida xulosalar shakllantirilgan.
- **Kalit so'zlar:** barqaror rivojlanish, barqaror rivojlanish maqsadlari, barqaror rivojlanish bosqichlari va elementlari.
- **Аннотация.** В данной статье освещены взгляды зарубежных и отечественных исследователей на реализацию устойчивого развития в процессе изучения устойчивого развития рынка услуг общественного питания. Рассмотрены особенности устойчивого развития, этапы его реализации, цели устойчивого развития и элементы устойчивости. На основе изучения процесса внедрения устойчивого развития в предприятиях общественного питания сформулированы выводы.
- **Ключевые слова:** устойчивое развитие, цели устойчивого развития, этапы устойчивого развития, элементы устойчивости.
- **Abstract:** This article presents the views of both foreign and local researchers regarding the implementation of sustainable development in the context of the sustainable advancement of the foodservice market. The study examines the characteristics of sustainable development, its implementation stages, sustainable development goals, and key elements. Based on the analysis of sustainable development processes within foodservice enterprises, relevant conclusions have been drawn.
- **Keywords:** sustainable development, sustainable development goals, implementation stages, development elements.

KIRISH

Korxonalarning barqaror rivojlanishini ta'minlash O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti barqaror rivojlanish strategiyasining asosiy negizini tashkil etadi. Aynan korxonalar mamlakat barqaror rivojlanishining barcha elementlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi va ushbu muammoni o'rganishda alohida e'tibor talab etadi. Shu o'rinda "barqaror rivojlanish" atamasiga alohida urg'u va ta'rif berishni joiz deb topdik.

"Barqaror rivojlanish" — bu iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasida muvozanatni saqlagan holda rivojlanishni anglatadi. Bu tushuncha shuni anglatadiki, hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirar ekanmiz, kelajak avlodlarning ham o'z ehtiyojlarini qondira olish imkoniyatlarini kamaytirmasligimiz kerak.

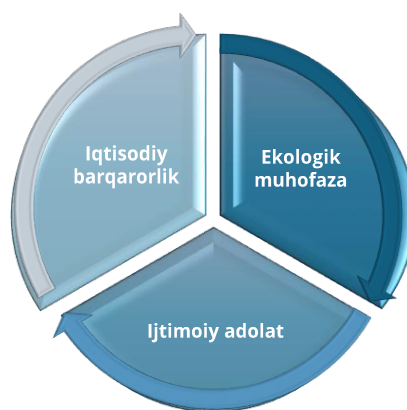
Barqaror rivojlanishga erishish nafaqat korxonalar balki mamlakatlar, butun dunyoning oldiga qo'ygan maqsadi hisoblanadi. Barqaror rivojlanishning institutsional asoslari birinchi marta 1992-yilda Rio-de-Janey-roda bo'lib o'tgan Yer sammitida boshlangan "Rio jarayoni" bilan yaratilgan. 1995-yil 25-sentabrda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh Assambleyasida 193 mamlakat tomonidan Barqaror rivojlanish maqsadlari qabul qilindi.

Barqaror rivojlanish maqsadlari – bu Birlashgan Millatlar Tashkilotining dunyoda iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik vaziyatni har tomonlama yaxshilash orqali butun insoniyatning hayot tarzini yaxshilash va turmush farovonligini oshirishga, adolatli va barqaror jamiyat qurishga qaratilgan global chaqirig'idir[1].

Quyida Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan 2015-yilda ishlab chiqilgan 17ta o'zaro bog'liq maqsadlar bo'lib, ular 2030-yilgacha barqaror rivojlanishga erishish rejasini sifatida belgilangan:

1. Qashshoqlikka barham berish — Qashshoqlikning barcha shakllarini butun dunyoda yo'qotish.
2. Ochlikka barham berish — Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, to'g'ri ovqatlanishni yaxshilash va barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirish.
3. Sog'liqni saqlash va farovonlik — Barcha yoshdagi odamlar uchun sog'lom turmush tarzini ta'minlash va farovonlikka erishishga ko'maklashish.
4. Sifatli ta'lim — Barchani qamrab oluvchi, adolatli va sifatli ta'limni ta'minlash hamda hayot davomida o'qish imkoniyatlarini rag'batlantirish.
5. Gender tengligi — Ayollar va qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish orqali gender tengligini ta'minlash.
6. Toza suv va sanitariya — Barcha uchun suv resurslari va sanitariya xizmatlariga kirishni ta'minlash va ularni oqilona boshqarish.

7. Arzon va toza energiya — Barchani ishonchli, barqaror va zamonaviy energiya manbalari bilan ta'minlash.
 8. Munofiq mehnat va iqtisodiy o'sish — Insonlar uchun munosib ish o'rinlarini yaratish va inklyuziv hamda barqaror iqtisodiy o'sishga erishish.
 9. Sanoatlashtirish, innovatsiyalar va infratuzilma — Barqaror infratuzilma qurish, inklyuziv va barqaror sanoatlashtirishni rivojlantirish hamda innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash.
 10. Tengsizliklarni kamaytirish — Mamlakatlar ichida va ular o'rtasida tengsizlikni kamaytirish.
 11. Barqaror shahar va aholi punktlari — Shaharlarda ochlik, xavfsizlik, barqarorlik va chidamlilikni ta'minlash.
 12. Mas'uliyatli iste'mol va ishlab chiqarish — Mas'uliyatli iste'mol va ishlab chiqarish modellari orqali tabiiy resurslardan oqilona foydalanish.
 13. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish — Iqlim o'zgarishiga qarshi favqulodda choralarni ko'rish.
 14. Dengiz ekotizimlarini asrash — Okeanlar, dengizlar va dengiz resurslaridan barqaror foydalanishni ta'minlash.
 15. Quruqlik ekotizimlarini saqlash — Quruqlikdagi ekotizimlarni muhofaza qilish, ularni tiklash, barqaror foydalanish, o'rmonlarni boshqarish, cho'llanish va yer degradatsiyasiga qarshi kurashish, biologik xilma-xillikni saqlab qolish.
 16. Tinchlik, adolat va samarali institutlar — Tinchlikparvar va inklyuziv jamiyatlar qurish, adolatga kirishni ta'minlash va barcha darajadagi samarali, hisobdor va inklyuziv institutlarni mustahkamlash.
 17. Barqaror rivojlanish uchun hamkorlik — Global hamkorlikni kuchaytirish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun resurslarni safarbar etish[2].
- Barqaror rivojlanish sohasidagi maqsadlar Yer yuzida qashshoqlikka va ochlikka barham berish, atrof-muhit va iqlimni himoya qilish hamda dunyodagi barcha kishilar tinchlik va ravnaq topishdan bahramand bo'lishini ta'minlash, sog'lik va farovonlik, sifatli ta'lim, toza suv va sanitariya, gender tenglik, munosib ish o'rinlari va iqtisodiy o'sish bo'yicha global miqyosda harakat qilishga da'vatdir.
- Brundtland hisobotida ("Our Common Future", 1987) barqaror rivojlanishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ustunlari alohida atamalar bilan nomlanmagan bo'lsa-da, ushbu tamoyillar hisobotning turli bo'limlarida batafsil yoritilgan. Hisobotda barqaror rivojlanishning asosiy maqsadi sifatida hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish bilan birga, kelajak avlodlarning ham o'z ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlarini xavf ostiga qo'ymaslik ta'kidlangan[3].
- Barqaror rivojlanish tamoyilning birlashuvi natijasida hosil bo'lgan:

1-rasm. Barqaror rivojlanish tamoyillari

1. Iqtisodiy barqarorlik. "Iqtisodiy samaradorlik" tushunchasi ushbu yo'nalishda mutlaqo boshqacha nuqta-nazardan ko'riladi. Ma'lumki, tabiat qonunlarini hisobga oladigan uzoq muddatli loyihalar, natijada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ekologik oqibatlarini hisobga olmagan loyihalardan ko'ra samaraliroq bo'ladi.

2. Ijtimoiy adolat. Aynan ijtimoiy muammolarni anglash madaniy va ijtimoiy barqarorlikni saqlashga hamda ziddiyatli nizolar sonini kamaytirishga qaratilgan ushbu konsepsiyani shakllanishiga olib keladi.

3. Ekologik muhofaza. Ekologiya sohasidagi barqaror rivojlanishning asosiy maqsadi jismoniy va ekologik tizimlarning barqaror bo'lishidir. Ekologiya ehtiyotlarini e'tiborsiz qoldirish atrof-muhitning tanazzulga uchrashiga olib keladi va butun insoniyatning mavjudligiga xavf tug'diradi[1].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Barqaror rivojlanish bo'yicha xalqaro amaliyotda ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Dastlab XX-XXI asrlar oralig'ida jahon hamjamiyatida "barqaror rivojlanish" harakati yuzaga kelgan va uning asosiy mohiyati ijtimoiy va iqtisodiy farovonlikka erishishda hozirgi va kelaj avlod manfaatlarini uchun atrof-muhitni saqlash va tabiiy resurslarni tejashdan iborat. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi asoschisi Gro Harlem Brundtlandning ta'rificha, "Barqaror rivojlanish- bu shunday rivojlanishki, unda insoniyatning hozirgi zamon ehtiyojlari qondiriladi, lekin bunda kelajak avlodning o'z ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlari xavf ostiga qo'yilmaydi"[4].

G'arb olimlarining barqaror rivojlanish tushunchasi ta'riflariga chuqurroq to'xtaladigan bo'lsa, tadqiqotchi olim Peetning ta'rificha, "Taraqqiyot tushuncha sifatida turli olimlarning turli ma'nolari, talqinlari va nazariyalari bilan bog'langan. Rivojlanish – insonning yangi tuzilmalarni boshlash, muammolarni yengish, doimiy o'zga-rishlarga moslashish va yangi maqsadlarga erishish uchun maqsadli va ijodiy intilish nuqtayi nazaridan o'sib borayotgan evolyutsion jarayondir"[5].

Todaro va Smit barqaror rivojlanishni ta'riflashda iqtisodiy

ahamiyatiga ko'proq to'xtalgan. Ularning fikricha, "Rivojlanishni ijtimoiy tuzilmalar, munosabatlar va institutlardagi katta o'zgarishlarni, shuningdek, iqtisodiy o'sishni, tengsizlikni kamaytirishni va mutlaq qashshoqlikni yo'q qilishni o'z ichiga olgan ko'p qirrali jarayon"[5].

Atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha dunyo komissiyasining ta'rifining keng tarqalganligini tan olib, barqaror rivojlanish global rivojlanish siyosati va kun tartibidagi asosiy tushuncha ekanligini ta'kidlaydi. Bu jamiyat atrof-muhit bilan o'zaro aloqada bo'lishi mumkin bo'lgan mexanizmni ta'minlaydi, shu bilan birga kelajak uchun resursga zarar yetkazish xavfini tug'dirmaydi. Shunday qilib, bu rivojlanish paradigmasi, shuningdek, yer ekotizimlarini xavf ostiga qo'ymasdan yoki iqlim o'zgarishi va turlarning yo'q bo'lib ketishi kabi muammolarga olib kelishi mumkin bo'lgan o'rmonlarning kesilishi, suv va havoning ifloslanishi kabi ekologik muammolarni keltirib chiqarmasdan turmush darajasini yaxshilashni talab qiladigan konsepsiyadir[5].

Yevrokomissiyaning klassik ta'rifiga ko'ra, korporativ ijtimoiy mas'uliyat konsepsiyasi kompaniyalarning jamiyat hayotini yaxshilashda va atrof-muhitni muhofaza qilishda ishtirok etishini aks ettiradi. Shu tariqa, korporativ ijtimoiy mas'uliyat tashkilotning barqaror rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir[6].

Yuqoridagi ta'riflarni umumashtirgan holda quyidagi ta'rifni keltirib chiqardik. Barqaror rivojlanish- bu iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar jarayoni bo'lib, unda tabiiy resurslardan foydalanish, investitsiyalarni yo'naltirish, ilmiy va texnologik rivojlanish yo'nalishlari, shaxsiy rivojlanish va institutsional o'zgarishlar bir-biri bilan uyg'un-lashtirilgan bo'ladi va inson ehtiyojlari va intilishlarini qondirish uchun hozirgi va kelgusidagi salohiyat mustahkamlanadi. Ko'p jihatdan, bu odamlar hayotining sifatini ta'minlashdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani yozishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo'llaniladigan analiz va sintez, induksiya va deduktsiya, mantiqiy fikrlash, kuzatish, taqqoslash usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Davlat sektori tomonidan fuqarolarga taqdim etiladigan umumiy ovqatlanish xizmatlari maktablar, shifoxonalar, qariyalar uylari yoki qamoqxonalardak muayyan muassasalarda amalga oshiriladi. Ular oziq-ovqat ta'minot zanjirining bir qismi hisoblanadi. Oziq-ovqat ta'minot zanjiri oziq-ovqat ishlab chiqarish (qishloq xo'jaligi va baliqchilik), qayta ishlash, taqsimlash, tayyorlash, iste'mol qilish va chiqindilarni yo'q qilish bosqichlarini o'z ichiga oladi.

Ushbu bosqichlarning barchasi turli resurslardan foydalanadi va ekologik, ijtimoiy hamda iqtisodiy jihatdan turli oqibatlarini keltirib chiqaradi. Ular oziq-ovqat bilan ta'minlaydi, ish o'rinlari yaratadi, issiqxona gazlarini chiqaradi hamda yer resurslaridan foydalanish va agroximikatlar orqali biologik xilma-xillikka ta'sir ko'rsatadi. Ta'minot zanjirida nima va qanday ishlab chiqarilishiga qarab, bu jarayonlar barqarorroq yoki kamroq barqaror bo'lishi mumkin. Bunda, barqarorlik resurslarga bo'lgan ertangi ehtiyoj bugun qilinaётgan ishlar tufayli xavf ostida qolmasligi uchun harakat qilishni bildiradi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti 2015-yilda Barqaror rivojlanishning global maqsadlarini (BRM) belgilab, odamlar, biznes va hukumatlarni ushbu maqsadlarga erishish yo'lida innovatsiyalar yaratish va harakat qilishga undadi. Yevropa Ittifoqida "Yashil kelishuv" barqarorlik maqsadlariga erishish uchun iqlimni himoya qilish, aylana iqtisodiyot, ifloslanishni nol darajaga tushirish, biologik xilma-xillik, "fermerdan dasturxonigacha" strategiyasi hamda harakatchanlik siyosatini o'z ichiga olgan keng qamrovli yondashuvdir. Oziq-ovqat ta'minot zanjirlari va ular bilan bog'liq umumiy ovqatlanish tizimi muhim rol o'ynaydi, chunki ular bir nechta maqsadlar bilan chambarchas bog'liqdir.

Ideal holatda, barqaror umumiy ovqatlanish tizimi oziq-ovqat, ijtimoiy-iqtisodiy, ekologik, axloqiy va ta'm talablariga javob beradi, malakali va haq to'lanadigan mutaxassislar tomonidan resurslardan samarali foydalangan holda tayyorlanadi. Garchi bu erishib bo'lmasidek tuyulsa-da, ko'p narsani amalga oshirish mumkin, masalan:

- ekologik va ijtimoiy jihatlar xarid qilish jarayonlarga qo'shilishi mumkin; ovqatlanish ratsionini ishlab chish va savdoning iqlimga ta'sirini kamaytiradigan tarzda shakllantirish mumkin;

- oziq-ovqat mahsulotlarini diversifikatsiya qilish biologik xilma-xillikka foyda keltirishi mumkin; resurslardan samarali foydalanish yoki aylanish (sirkulyar) jarayonlarini joriy etish mumkin;

- ta'lim va mehnat sharoitlari kabi ijtimoiy omillar [7].

Barqaror umumiy ovqatlanish tizimi – bu nafaqat sog'lom va mazali taomlar tayyorlash, balki ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik jihatlarni hisobga olgan holda faoliyat yuritish demakdir. Ushbu tizimi atrof-muhit va jamiyatga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan biznes amaliyotlarini qo'llab-quvvatlaydi. Shu sababli, ular ingredientlarni tanlashdan tortib ovqatni tortishgacha bo'lgan biznesning har bir bosqichida barqarorlikni hisobga oladilar. Barqaror umumiy ovqatlanish korxonalari mijozlar va xodimlarning farovonligi karbonat ангидрид chiqindilarini kamaytirish, plastik ifloslanishini bartaraf etish, oziq-ovqat chiqindilarini qisqartirish va axloqiy ta'minot bilan chambarchas bog'liqdir.

Sog'lom ovqatlanish ko'pincha barqaror ovqatlanish bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Masalan, go'sht iste'molini oylilik. Angliya sog'liqni saqlash vazirligi kattalarga kuniga 70 grammdan ortiq qizil yoki qayta ishlangan go'sht iste'mol qilmaslikni tavsiya qiladi — bu taxminan bir yarimta kolbasaga teng. Buni hisobga olgan holda, inson faoliyati sababli yuzaga keladigan CO₂ chiqindilarining 14,5 foizi go'sht va sut mahsulotlari sanoatiga to'g'ri keladi. Shu bois, agar umumiy ovqatlanish korxonalari iste'molchilarni go'sht iste'molini kamaytirishga undasa, bu iste'molchilarning sog'ligi va sayyoraning holati uchun foydali bo'ladi — ikki tomonlama yutuqdir.

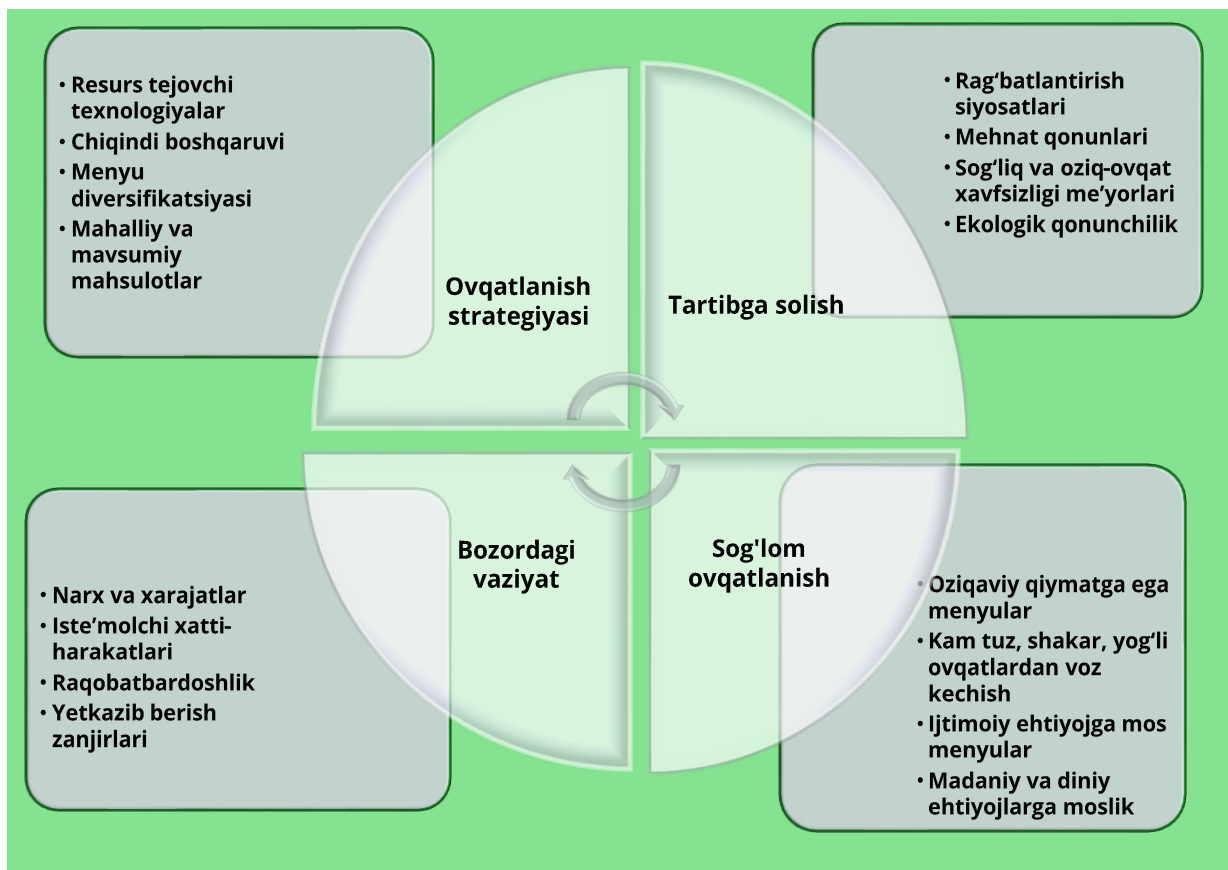
Oxir-oqibat, barqarorlik — bu farovonlikni himoya qilishdir. Birlashgan Millatlar Tashkiloti barqaror parhezni quyidagicha ta'riflaydi: "Ovqatlanish nuqtai nazaridan yetarli, xavfsiz va sog'lom bo'lishi bilan birga, tabiiy va insoniy resurslardan oqilona foydalanishni optimallashtiruvchi oziq-ovqat tizimi"[8].

Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorining barqarorligiga tafsilot berish maqsadida uning elementlarini aniqlash vazifasini o'z oldimizga qo'ydik. Fikrimizcha, mazkur bozor barqarorligiga erishishi uchun 4 ta: Ovqatlanish strategiya, tartibga solish, bozordagi vaziyat va sog'lom ovqatlanish elementlarining uyg'unligi va o'zaro ta'siridan bog'liq bo'ladi (2-rasm). Bu to'rtta soha bir-biriga bog'liq va uyg'un ishlamaguncha umumiy ovqatlanish xizmatlari bozori barqarorlikka erisha olmaydi. Chunki:

- Strategiya yaxshi bo'lsa-yu, tartibga solish kuchsiz bo'lsa, xavfsizlik xavf ostida qoladi.

- Sog'lom ovqat tayyorlansa-yu, bozordagi narxlar yuksak bo'lsa, keng omma foydalanolmaydi.

- Teskari holatda esa, regulatsiya kuchli bo'lib, strategiya yoki menyu foydalanuvchi ehtiyojiga mos bo'lmasa, bu tizim ishlamaydi.

1.2.2-rasm. Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozori barqarorligining elementlari

Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorining barqarorligi — bu nafaqat moliyaviy foydani ko'zlagan biznes modeli, balki ekologik mas'uliyat, ijtimoiy adolat va resurslardan oqilona foydalanishga asoslangan kompleks yondashuvdir.

Bozorning barqaror rivojlanishi iste'molchilarning sog'lom turmush tarziga intilishi, ekologik ongning oshishi va raqobatbardosh korxonalar tomonidan yashil innovatsiyalarning faol tadbiriq etilishi bilan bevosita bog'liq. Bu elementlar uyg'unligi korxonaga nafaqat bugungi kunda, balki uzoq muddatli istiqbolda ham barqaror faoliyat yuritish imkonini beradi.

Hozirgi zamon restoran biznesi tobora ko'proq barqaror rivojlanish va ekologik mas'uliyat kontseptsiyalariga yo'naltirilmoqda. Iqlim o'zgarishi, resurslar yetishmasligi va sog'lom turmush tarziga bo'lgan qiziqishning ortishi sharoitida restoranlar jamiyatning yangi talablariga moslashishga kirishmoqda va atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish usullarini izlammoqda.

2025 yil O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan "Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot yili" deb e'lon qilindi. Ushbu tashabbus doirasida ekologik muhitni yaxshilash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash maqsadida Davlat

dasturi ishlab chiqildi. Mazkur dastur doirasida sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarida ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash, hamda yashil energetika loyihalarini rivojlantirish ko'zda tutilgan. Ayniqsa, umumiy ovqatlanish sohasi uchun ekologik barqarorlik tamoyillarini qo'llash dolzarb masalaga aylanib, yashil iqtisodiyot mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda[9].

Zamonaviy restoranlar ekologik mas'uliyatni o'z ishiga kiritish, barqaror rivojlanish prinsiplariga amal qilish orqali nafaqat o'z biznesini rivojlantirmoqda, balki jahon ekologik muammolariga ham hissa qo'shmoqda. Ularning eng asosiy maqsadi – atrof-muhitga bo'lgan ta'sirni minimallashtirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash. Restoranlar ekologik toza qadoqlash, organik mahsulotlar, chiqindilarni kamaytirish va energiya samaradorligini oshirish kabi amaliyotlarni joriy etishmoqda. Bundan tashqari, mijozlar orasida ekologik ma'suliyatni oshirish va ularni barqaror turmush tarziga yo'naltirish uchun turli tadbirlar o'tkazilmoqda. Restoranlar, ekologik tashkilotlar bilan hamkorlik qilish orqali, o'zlarining brend imidjini mustahkamlashga, global ekologik muammolarga qarshi kurashishga va mijozlar ishonchini qozonishga intilishmoqda.

Bugungi kunda iste'molchilarni jalb qilish bo'yicha marketing dasturlari ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish orqali shakllantirilmoqda. Iste'molchilarning fikrlari o'zgarib bormoqda, bu esa oziq-ovqat va suv sifati kabi ekologik omillarga bo'lgan e'tibor oshgani bilan bog'liq[10]. Ushbu omillar iste'molchilarning xatti-harakatlariga sezilarli ta'sir

ko'rsatilgan holda, umumiy ovqatlanish korxonalaridan yangi ekologik tendensiyalar va trendlarning shakllanishiga xizmat qiladi deb o'ylaymiz (3-rasm). Vaqt o'tishi bilan bu tendensiyalar barqarorlashadi va ularning amalga oshirilish ko'lami kengayadi.

3-rasm. Umumiy ovqatlanish korxonalaridagi ekotendensiyalar va zamonaviy trendlar

Iste'molchilarning talablariga faol va moslashuvchan javob berish faoliyati turli yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda. Yarimorol hududida joylashgan umumiy ovqatlanish korxonalarining zamonaviy me'moriy yechimlari ularning tabiiy hududlardagi qulay joylashuvi bilan uyg'unlashib, tashrif buyuruvchilarga noyob tabiiy manzaralarni taqdim etadi va shu orqali mashhurlikka erishish uchun qo'shimcha omilga aylanmoqda. Korxonalarning interyerlariga konseptual o'zgartirishlar kiritilmoqda: savdo zallari tez yangilanuvchi manbalardan olingan xomashyo asosida tayyorlangan eko-mebel bilan jihozlanmoqda, bu mebellar ishlab chiqarilishida energiya tejovchi texnologiyalar qo'llaniladi[11].

Ekologik toza materiallardan — masalan, eman, qarag'ay, qayin kabi daraxt turlarining qattiq yog'ochi, shpon va boshqa xomashyolar — foydalaniladi. Yumshoq mebellar uchun to'ldiruvchi sifatida kokos, makkajo'xori singari tabiiy materiallar ishlatiladi. Qoplamalar esa o'simlikdan olingan paxta va jun kabi materiallardan tayyorlanadi. Shuningdek, predmetlar va materiallarni ikkilamchi ishlatishga asoslangan qayta ishlash ("upcycling") prinsiplari joriy qilinmoqda[12].

Bugungi kunda korxonalarni avtomatlashtirish va mehmonlar bilan onlayn formatda muloqot qilish juda katta ahamiyatga ega. Bu orqali jamiyatdagi tendensiyalarga mos ravishda tez

va samarali javob berish mumkin bo'ladi. Umumiy ovqatlanish korxonalarining veb-saytlarida iste'molchilar ko'rsatlayotgan xizmatlar, menyu tarkibi, narx siyosati va interyer haqida to'liq ma'lumot olishadi. Buyurtmalarni qabul qilish "mobil ofitsiant" orqali amalga oshiriladi, stollar esa onlayn tarzda band qilinadi. Ma'lumotlarni onlayn formatda uzatish iste'molchilarning vaqtini tejashga, qog'ozdan foydalanishni kamaytirishga va korxonaning resurslarini tejashga xizmat qiladi[13].

Iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatidagi umumiy ovqatlanish sohasi korxonalari faoliyatida "yashillik" tamoyilini qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorini barqaror rivojlantirishda "yashillik" tamoyili, bizning kuzatishimizcha, quyidagi ko'rinishlarda namoyon boladi:

Birinchidan, mijozlarni ekologik toza mahsulotlar haqida ko'proq xabardor qilish. Hozirgi zamon iste'molchilari atrof-muhitga ta'sirini tobora ko'proq anglab bormoqda. Bu ularning ovqat l;tanlovi va tashrif buyuradigan joylarni tanlashiga ta'sir qiladi. Ekologik mas'uliyatli muassasalar bo'yicha ortib borayotgan talabga javoban, ko'plab restoranlar o'z biznesida barqaror amaliyotlarni joriy qilmoqda. Eng mashhur tashabbuslardan biri – organik mahsulotlardan foydalanish,

oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va energiya sarfini qisqartirishdir[14]. Ko'plab mijozlar endi buyurtma beradigan mahsulotlarning qayerdan kelganini va qanday sharoitda yetishtirilganini bilishni xohlashadi. Bu mahalliy va mavsumiy mahsulotlar hamda ekologik toza ishlab chiqarish usullarini qo'llayotgan fermer xo'jaliklariga talabni oshiradi.

Restoranlar uchun bu yangi imkoniyatlarni ochadi: mahalliy yetkazib beruvchilar bilan ishlash orqali muassasalar nafaqat mijozlarga yangi va sifatli ingredientlarni taqdim etishi, balki mahsulotlarni tashish bilan bog'liq karbon izini ham kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, restoranlar qayta ishlanadigan materiallardan qadoqlashni ishlatishi mumkin, bu ham ekologik ta'sirni kamaytirishga yordam beradi. Ba'zi restoranlar yanada oldinga borib, mijozlarga ekologik muammolar va ularni hal qilish usullari haqida ko'proq ma'lumot olish imkoniyatini taqdim etmoqda. Ular ekologik bilimni oshirishga qaratilgan ma'ruzalar, master-klasslar va boshqa tadbirlarni o'tkazmoqda.

Ikkinchidan, oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish. Restoran sanoatidagi asosiy ekologik muammolardan biri – ortiqcha oziq-ovqat chiqindilari hisoblanadi. Tashlab yuborilgan mahsulotlarning katta qismi foydalanilishi mumkin edi, ammo noto'g'ri rejalashtirish yoki ortiqcha porsiyalar sababli ular axlatga tashlanadi. Ko'plab restoranlar hozirda xaxira va porsiyalarni boshqarish yondashuvlarini qayta ko'rib chiqish yo'li bilan oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirishga intilmoqda. Ba'zi muassasalar mijozlarga ovqat qoldiqlarini bir martalik plastik idishlar ishlatmasdan olib ketish imkonini bermoqda. Boshqalar chiqindilarni qayta ishlash va kompost tayyorlash tashabbuslarida ishtirok etmoqda. Shuningdek, mahsulotning barcha qismlaridan foydalanish tendensiyasi paydo bo'lmoqda. Masalan, sabzavot po'stlog'idan taomlar tayyorlash yoki suyuqliklar uchun suyaklarni ishlatish[15].

Bu nafaqat atrof-muhitga ta'sirni kamaytirishga yordam beradi, balki iste'molchilarni tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga hissa qo'shadi. Bundan tashqari, bunday tashabbuslar mahsulot xarid qilish xarajatlarini kamaytirishi va chiqindilarni kamaytirishga olib keladi. Misol qilib shuni aytish mumkinki, Toshkent shahridagi ba'zi restoranlar oshxona chiqindilarini saralash va ularni kompositlash yoki chorvachilik uchun yem sifatida qayta ishlash yo'nalishida ish olib bormoqda. 2022-yilda "Ekomill" kompaniyasi tomonidan ishga tushirilgan loyiha doirasida umumiy ovqatlanish korxonalaridan ortiqcha ovqat qoldiqlari yig'ilib, ularni biogaz va organik o'g'it ishlab chiqarishga yo'naltirish ijobiy tajribasi yo'lga qo'yilgan[16].

Uchunchidan, Ekologik toza qadoqlash materiallarini ishlatish. Ovqat yetkazib berish tizimining ommaviylashuvi bilan bir martalik plastik qadoqlashlar muammosi ayniqsa dolzarb bo'lib bormoqda. An'anaviy plastik idishlar va asboblal yuzlab yillar davomida parchalanib, atrof-muhitga

qaytarilmas zarar yetkazadi. Shu sababli, restoranlar biohududiy yoki ko'p marotaba ishlatiladigan qadoqlash materiallari kabi alternativ yechimlarni qidirmoqda.

Qayta ishlangan materiallar yoki o'simlik tarkibli eko-qadoqlash tobora ommalashmoqda. Bu nafaqat chiqindilarni kamaytirishga yordam beradi, balki mijozlarga restoranning tabiatga g'amxo'r ekanligini his qilish imkonini beradi. Bunday yechimlar mijozlar sadoqatini oshirishi va restoran imidjining muhim qismiga aylanadi. Masalan, 2022-yildan boshlab O'zbekistonning ayrim kafelari, jumladan, "Choyxona №1" va "Plov.com", bir martalik plastik idishlardan voz kechib, qog'oz va bambukdan tayyorlangan idishlardan foydalanishga o'tdi.

Bundan tashqari, ekologik qadoqlashni ishlatish chiqindilarni utilitatsiya qilish xarajatlarini kamaytirishi va axlatni axlatxonalariga yuborishni qisqartirishi mumkin. Bu uni barqaror rivojlanishga intilayotgan restoranlar uchun jozibali tanlovga aylantiradi.

To'rtinchidan, eko-restoranlarning rivojlanish istiqbollari. Bugun ekologik amaliyotlarni joriy qilayotgan restoranlar nafaqat jamiyat talablariga javob berishmoqda, balki restoran biznesida barqaror rivojlanish standartga aylanishi mumkin bo'lgan kelajakka tayyorgarlik ko'rishmoqda. Mijozlarning bilimining ortishi va ekologik mas'uliyatga bo'lgan talabning oshishi bilan, eko-texnologiyalar va barqaror rivojlanish printsiplarini joriy etish barcha restoranlar uchun zaruriyatga aylanadi. Bu nafaqat restoranlarning imidjini saqlashga va ko'proq mijozlarni jalb qilishga yordam beradi, balki atrof-muhitni saqlashga katta hissa qo'shadi. Ekologik amaliyotlarni joriy etish qayta tiklanuvchi energiya manbalarini ishlatish, chiqindilarni kamaytirish, mahalliy va mavsumiy mahsulotlarga o'tish hamda atrof-muhitni himoya qilish tashabbuslarida faol ishtirok etishni o'z ichiga olishi mumkin.

Uzoq muddatga mo'ljallab amalga oshirilgan bunday chora-tadbirlar resurslarga bo'lgan xarajatlarni kamaytirishga va restoran ishi faoliyatini samarali qilishga olib keladi. Bundan tashqari, ular restoran imidjining ijobiy shakllanishiga yordam beradi, bu esa jamoat ovqatlanishi bozorida ortib borayotgan raqobat sharoitida qo'shimcha afzallik bo'lishi mumkin.

Beshinchidan, umumiy ovqatlanish korxonalarida taomlar tannarxini pasaytirish va savdo ustamasini kamaytirish. Umumiy ovqatlanish korxonalarida menyularni tuzishda har bir taomning tannarxi va savdo ustamasini to'g'ri hisob-kitobini yuritish va ularning narxini "haddan tashqari oshirib yubormaslik". Umumiy ovqatlanish korxonalarida taomlarning tannarxi va savdo ustamasini to'g'ri hisoblash hamda narxlarni haddan tashqari oshirmaslik muhim ahamiyatga ega. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi-ning 2022-yil 19-dekabrida qabul qilingan 716-sonli "Ijtimoiy

ahamiyatga ega mahsulotlar narxleri barqarorligini ta'minlash hamda mahsulotlar xavfsizligi va sifatini tizimli nazorat qilish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarorga muvofiq, ijtimoiy ahamiyatga ega mahsulotlar narxlarining asossiz oshirilmaligini nazorat qilish choralari belgilangan[17]. Ushbu qaror umumiy ovqatlanish korxonalarida taomlarning tanarxi va savdo ustamasini to'g'ri hisoblash hamda narxlarni haddan tashqari oshirmaslikning muhimligini ko'rsatadi. Bu nafaqat iste'molchilar huquqlarini himoya qiladi, balki korxonaning obro'sini saqlash va uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlashga yordam beradi.

Oltinchidan, umum ovqatlanish tizimini kompetentli kadrlar bilan ta'minlash va ularni malakasini oshirish. Restoranlarning barqaror rivojlanishining muhim qismi xodimlarni ekologik mas'uliyatli amaliyotlar bo'yicha ta'limlashdir[18]. Ko'pincha xodimlar to'g'ridan-to'g'ri ishlatilgan resurslar hajmi va muassasada yaratilgan chiqindilar miqdoriga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, xodimlarni zaxiralarni boshqarish va oziq-ovqat chiqindilarini minimallashtirish bo'yicha to'g'ri ta'limlash, zararlarni kamaytirishga va resurslarni saqlashga yordam beradi.

Shuningdek, xodimlarni energiya samaradorligi, chiqindilarni to'g'ri utilizatsiya qilish va qayta ishlash bo'yicha ma'lumotlantirish muhimdir. Bundan tashqari, ekosavodxon restoranlar xodimlar uchun mahsulotlarning kelib chiqishi, barqaror fermalik usullari va vegan/vegetarian alternativ ingredientlar bo'yicha treninglar o'tkazishi mumkin. Bu faqat xodimlarga restoranining konsepsiyasini yaxshiroq tushunishga yordam bermaydi, balki ularni ekologik amaliyotlarga qiziqqan mijozlar bilan samarali muloqot qilishga ham o'rgatadi.

Xodimlarni ekologik mas'uliyatli harakatlarga o'rgatish korporativ madaniyatni shakllantirishga yordam beradi, bu esa restoranining kundalik ish faoliyatining ajralmas qismiga aylanadi, bu esa atrof-muhitga ta'sirni kamaytiradi va taqdim etilayotgan xizmatlarning sifatini oshiradi.

Yettinchidan, texnologiyalarning ekologik tashabbuslarni ilgari surishdagi roli. Texnologiyalar restoran biznesida ekologik amaliyotlarni joriy etishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, zaxiralarni va tahlil tizimlarini kuzatish restoranlarga yetkazib berishni samarali boshqarishga yordam beradi, ortiqcha mahsulotlarni minimallashtiradi va buyurtmalarni optimallashtiradi. Bu oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirishga va mahsulotlar xarajatlarini qisqartirishga yordam beradi.

Shuningdek, elektron menyularni joriy etish, masalan, QR-kodlar restoranlarga qog'ozli menyulardan voz kechishga yordam beradi, bu esa qog'oz va bo'yoqdan foydalanishni kamaytiradi. Bundan tashqari, zamonaviy restoranlar mijozlarga onlayn buyurtma qilish va stollarni bron qilish imkoniyatini beruvchi ilovalarni va platformalarni ishlatishi mumkin, bu esa bir martalik qog'oz resurslaridan foydalanishni kamaytiradi. Masalan, Toshkent shahridagi yirik

restoranlardan biri "Gastrobar 42" o'z mijozlariga elektron menyu (QR-kod orqali) va avtomatlashtirilgan buyurtma tizimini taklif etmoqda. Bu qog'oz menyularni iste'moldan chiqarib, ekologik jihatdan qulaylik yaratmoqda.

Ko'plab ilovalar mavjudki, ular restoranlarga ekologik tashabbuslarini ilgari surishga yordam beradi, mijozlarga restoran tabiatni asrashga qanday g'amxo'rlik qilishini ko'rsatadi. Ular ekologik toza mahsulotlarni ishlatish, chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash dasturlarida ishtirok etish va boshqa tashabbuslar haqida ma'lumotni o'z ichiga olishi mumkin.

Sakkizinchidan, ekologik tashkilotlar bilan hamkorlik o'rnatish. O'zining ekologik pozitsiyasini mustahkamlash va barqaror rivojlanishga bo'lgan sodiqligini ko'rsatish uchun ko'plab restoranlar ekologik tashkilotlar va harakatlar bilan hamkorlik qilmoqda. Masalan, muassasalar organik mahsulotlar yetkazib beruvchilar, ekologik toza qadoqlash materiallari taqdim etuvchilar bilan hamkorlik qilishlari yoki chiqindilarni qayta ishlash va utilizatsiya qilish dasturlarida ishtirok etishlari mumkin.

Ba'zi restoranlar iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish yoki biologik xilma-xillikni himoya qilish tashabbuslariga qo'shilm-oqda. Bu nafaqat restoranining ekologik ko'rsatkichlarini yaxshilashga yordam beradi, balki mijozlar orasida brendga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi, ular restoranining global muammolarni hal qilishdagi ishtirokini qadrlaydilar. Misol uchun "Blue Hill at Stone Barns" - bu AQShda joylashgan yuqori darajadagi restoran bo'lib, u iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikni himoya qilish tashabbuslarida faol ishtirok etadi. Restoran o'zining "barqaror va ekologik toza" konsepsiyasiga asoslanib, quyidagi tashabbuslarni amalga oshiradi:

1. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish: "Blue Hill at Stone Barns" restoranining asosiy g'oyasi — barqaror oziq-ovqat ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash. Ular o'z bog'larida va fermalarda tabiiy usullarda o'stirilgan mahsulotlardan foydalanadi va oziq-ovqat ishlab chiqarish jarayonlarida iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun energiya samaradorligini oshiradi.

2. Biologik xilma-xillikni himoya qilish: Restoran biologik xilma-xillikni saqlab qolish uchun joylarda o'z fermalarini yaratib, noyob va qadimgi o'simliklarni yetishtiradi. Shuningdek, ular tarmoqlarda tasodifiy ravishda yo'qolib ketgan yoki yomon holatga kelgan o'simliklarni qayta tiklashga harakat qilishadi.

3. Mijozlar orasida brendning ijobiy ta'siri: Restoran iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda faol qatnashgani uchun mijozlar uni nafaqat yuqori sifatli taomlar uchun, balki ijtimoiy va ekologik mas'uliyatli restoran sifatida qadrlashadi. Bu restoranining ijobiy imidjini yaratib, unga ko'proq mijozlar jalb qilinishiga yordam beradi[19].

Ekologik harakatlar va tashkilotlar bilan hamkorlik turli

shakllarda bo'lishi mumkin: xayriya aksiyalarida ishtirok etishdan tortib, uzoq muddatli hamkorliklarga qadar. Har qanday holatda ham bu mijozlar orasida ekologik muammolarning ahamiyati haqida xabardorlikni oshiradi va restoranni jamiyatning mas'uliyatli a'zosi sifatida obro'ini mustahkamlaydi.

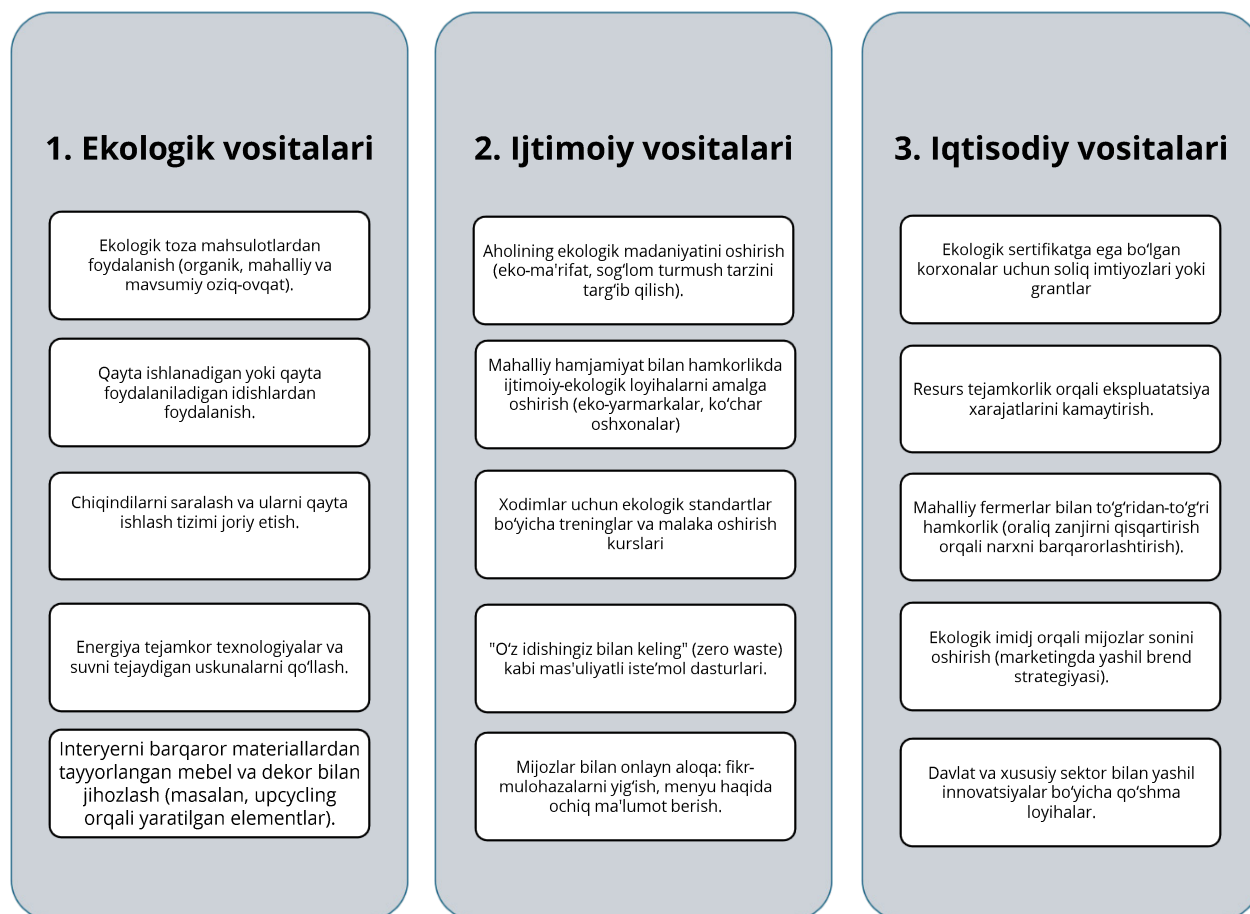
XULOSA VA TAKLIFLAR

Ekologik mas'uliyatni restoran biznesining asosiy qismiga aylantirish nafaqat joriy bozor talablariga javob berish, balki uzoq muddatda barqaror rivojlanishga erishishning muhim omilidir. Mijozlar ekologik toza mahsulotlar va xizmatlarga talabni oshirgan sari, restoranlar ham yangi ekologik amaliyotlar bilan ishlashda davom etishlari kerak.

Bundan tashqari, restoranlar ekologik tashkilotlar bilan hamkorlik qilish orqali o'zlarining ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytirib, jamoatchilik orasida yaxshi obro' qozonishlari mumkin. Shunday qilib, restoranlar o'z biznesini nafaqat iqtisodiy, balki ekologik jihatdan ham rivojlantirishi mumkin. Ekologik amaliyotlar va barqaror rivojlanish strategiyalari, restoranlarni raqobatbardosh qilish va ularning uzun muddatli

muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega[20]. Yashil rivojlanish mexanizmi uch asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi:

1. Ijtimoiy vositalar: Aholining ekologik madaniyatini oshirish, xodimlar malakasini yaxshilash va iste'molchilar bilan raqamli muloqot tizimlarini rivojlantirish barqaror iste'mol modelini shakllantiradi.
 2. Ekologik vositalar: Mahsulot va materiallar tanlovida ekologik mezonlarga rioya qilish, chiqindilarni qayta ishlash, energiya va suv tejovchi texnologiyalarni qo'llash orqali atrof-muhitga zarar yetkazilishini kamaytiradi.
 3. Iqtisodiy vositalar: Resurslardan samarali foydalanish, soliq imtiyozlari va yashil brend yaratish orqali iqtisodiy foyda olish imkoniyatini beradi. Bu esa nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki mijozlar bazasini kengaytiradi.
- Ilmiy adabiyotlarda qayd etilishicha, yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari – resurs tejamkorlik, iqtisodiy inklyuzivlik, va atmosferaga minimal zarar yetkazish – aynan ovqatlanish sohasiga moslashgan holda keng joriy etilishi mumkin[21]. Yuqorida ko'rsatib o'tilgan tamoyillarga tayangan holda, biz quyida umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorining yashil rivojlantirish mexanizmini ishlab chiqdik (4-rasm)

4-rasm. Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorining yashil rivojlantirish mexanizmi

Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorida yashil rivojlanish nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlikka ham erishishning muhim vositasidir. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, bu sohada yashil mexanizmlarni joriy etish orqali iste'molchilarning ekologik xabardorligini oshirish, korxonalarning raqobatbardoshligini mustahkamlash va tabiiy resurslardan foydalanishni optimallashtirish mumkin.

Umumiy ovqatlanish xizmatlari bozorining barqaror rivojlanishi murakkab va ko'p o'lchovli jarayon bo'lib, u iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy omillarning uyg'un ishlashiga bog'liqdir. Barqaror ovqatlanish strategiyalari, samarali tartibga solish mexanizmlari, bozordagi talab va raqobat, hamda sog'lom ovqatlanish tamoyillari birgalikda bozorni nafaqat iqtisodiy jihatdan samarali, balki atrof-muhitga zarar keltirmaydigan va sog'liqni qo'llab-quvvatlovchi tizimga aylantiradi. Zamonaviy ekotendensiyalar va yashil rivojlantirish mexanizmlari ushbu jarayonni yanada kuchaytirib, barqaror ovqatlanish xizmatlari sohasida innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga zamin yaratadi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. **Raximova Dilorom Sulaymonovna Buxoro Davlat Universiteti tayanch doktoranti / Рахимова Дилором Сулаймоновна, PhD докторант Бухарского Государственного Университета / Rakhimova Dilorom Sulaymonovna, PhD candidate of Bukhara State University**

► diloromraximova@mail.ru

■ <https://orcid.org/0009-0008-5384-0544>

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 10.11.2020 yildagi PQ-4887-son qarori.
- [2]. Xidirova M.R., Jumayeva G.Sh. Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari //Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali, 2024-yil, yanvar. № 1-son 391-395 b
- [3]. BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari rasmiy sahifasi (O'zbekistonda) <https://uzbekistan.un.org/uz/sdgs>.
- [4]. "Our Common Future", World Commission on Environment and Development, 1987 <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- [5]. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2019.1653531>
- [6]. https://commission.europa.eu/index_en
- [7]. Устойчивость общественного питания <https://www.sustainable-public-meal.eu/ru>.
- [8]. FAO & WHO. (2019). Sustainable Healthy Diets – Guiding Principles. Food and Agriculture Organization of the

- United Nations and World Health Organization. URL: <https://www.fao.org/3/ca6640en/ca6640en.pdf>
- [9]. Atrof muhitni asrash va "yashil" iqtisodiyot yili to'g'risida <https://gov.uz/oz/dustlik/news/view/38061>
 - [10]. Dugarenko I. A., Kozhuhova I. A., Lobas K. V., Kozhuhova A. V. Dinamika razvitiya obshchestvennogo pitaniya v Respublike Krym // Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo. Geografiya. Geologiya. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dinamika-razvitiya-obschestvennogo-pitaniya-v-respublike-krym>
 - [11]. Стахно Д.Н., Плугарь Е.В. Экотенденции и тренды предприятий общественного питания// Геополитика и экогеодинамика регионов. Том 20. Вып. 1. 2024 г. С. 121-127. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekotendentsii-i-trendy-predpriyatij-obschestvennogo-pitaniya/viewer>
 - [12]. Денисевич Е. И., Султанова А. А. Экопрактики в индустрии питания // Вестник ТГЭУ. 2021. №4 (100). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekopraktiki-v-industrii-pitanii>
 - [13]. Стахно Д.Н., Плугарь Е.В. Экотенденции и тренды предприятий общественного питания// Геополитика и экогеодинамика регионов. Том 20. Вып. 1. 2024 г. С. 121-127. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekotendentsii-i-trendy-predpriyatij-obschestvennogo-pitaniya/viewer>
 - [14]. Услуги общественного питания: Термины и определения. Издание официальное. Москва Стандартинформ. 2014. 16 с.
 - [15]. Global food waste by country: who's the biggest waster? <https://www.ifco.com/countries-with-the-least-and-most-food-waste/>
 - [16]. «Chiqindilarni qayta ishlashda chet davlatlar tajribasini o'rganish kerak» <https://xabar.uz/uz/jamiyat/chiqindilarni-qayta-ishlashda-chet-davlatlar>
 - [17]. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 19.12.2022 yildagi 716-son Ijtimoiy ahamiyatga ega mahsulotlar narxlarini barqarorligini ta'minlash hamda mahsulotlar xavfsizligi va sifatini tizimli nazorat qilish choratadbirlari to'g'risida <https://lex.uz/docs/-6321693?ONDATE=29.03.2024%2000>
 - [18]. Полина Осипова. Как разработать меню кафе или ресторана. <https://restoplace.cc/blog/sostavit-menyu-restorana>
 - [19]. "Dan Barber Is Stepping Aside, and a New Kind of Chef Is Stepping In" <https://www.nytimes.com/2020/08/17/dining/blue-hill-chef-in-residence-program.html?searchResultPosition=2>

- [20]. Raximova D.S. Restoran biznesidagi ekotendensiyalar: barqaror rivojlanish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurash va ekologik mas'uliyat \ «Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanishning dolzarb muammolari va yechimlari» mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani 2025yil 15-16 aprel. Buxoro. 2025. - 265-269 b.
- [21]. OECD (2020). Green Growth and Sustainable Development: Policies for a Green Recovery. <https://www.oecd.org/environment/green-growth>